

İstatistikî Birimler ve Bilgilerin Geleceğini Belirleme Hakkı

Elif Küzeci*

Özet: Bilişim teknolojilerinin gündelik yaşam, devlet yönetimi, özel teşebbüslerin iş yapma pratikleri gibi pek çok alanda muazzam olanaklar sunduğu açıktır. Ancak bazı “yan etkileri”nin, başta insan onuru olmak üzere, demokratik toplumsal yapının temel değerlerine yöneldiği göz ardı edilmemelidir. Federal Almanya Anayasa Mahkemesi de 1983 yılında verdiği ve bilgisayar teknolojisi ile kişisel bilgilerin işlenmesinin yaratacağı sorunları değerlendirdiği kararında, temelini insan onuru ve kişilik hakkında bulan “bilgilerin geleceğini belirleme hakkı”nın önemini, gerekliliğini ve sınırlarını ortaya koymuştur. Bilişim teknolojilerinin ilk gelişim aşamasında verilmiş bu karar, Türkiye’de bugün karşılaştığımız bazı sorunların çözümünde yol gösterici olabilir. Bu çalışmada kapsamında Türkiye’de konuya ilişkin düzenlemeler, Türkiye İstatistik Kanununun ilgili hükümleri özelinde karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgilerin geleceğini belirleme hakkı, kişisel verilerin korunması, e-devlet, istatistik, insan hakları.

Statistical Units and Right to Informational Self-Determination.

Abstract: In 1983, German Constitutional Court had given a significant ruling on Population Census Law. In the ruling, which it judged the problems of personal-data processing by means of the developing computer technology; it put forth the importance, the borders, and the need for “informational self-determination”, which was grounded on human dignity and personal right. Court’s assessment is vital for minimizing the side effects of the development of technology. On the other hand, the ruling, which was made in the beginning of the development of information technologies, is a beacon for most of the problems, that we face in Turkey in the present. In this paper on-legislation in Turkey, particularly Turkey Statistics Law’s articles have been discussed.

Key Words: Informational self-determination, personal data protection, e-government, statistics, human rights.

GİRİŞ

Federal Almanya Anayasa Mahkemesi, 15 Aralık 1983 tarihli Nüfus Sayımı Kararı (BverfGE 65, 1) ile yalnızca Almanya’da değil, dünyanın pek çok yerinde yasal düzenlemelere, mahkeme kararlarına, akademik ve güncel tartışmalara yansıyan, oldukça önemli bir hak tanımladı: “bilgilerin geleceğini belirleme hakkı” (*Informationelle Selbst-bestimmung*)¹. Karar, Almanya’da Federal Veri

* Yrd. Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku ABD, Çırağan Cad. No:4, 34353, Beşiktaş/İstanbul/Türkiye.

¹ Kavramın tam karşılığı “enformasyonel kendi kaderini tayin hakkı” olsa da, Türkçede anlamını daha iyi nitelendiği düşünüldüğü için “bilgilerin geleceğini belirleme hakkı” olarak çevrilmesi tercih edilmiştir.

Koruma Yasasında yer alan güvencelerin, anayasal gereklilikler ışığında, güçlendirilmesini sağlaması yanında (Beier, 1988: 601), Avusturya, Norveç, Finlandiya, Hollanda gibi ülkelerde yapılan yeni düzenlenmeler ile 95/46/AT sayılı AB Veri Koruma Yönergesini de etkilemiştir (Jóri, 2007).

Alman Anayasa Mahkemesi bu kararında parlamentoda oybirliği ile kabul edilen, ancak devletin “veri açıklığı”nı ortaya koyduğu gerekçesi ile ciddi bir toplumsal tepki ile karşılanan, Nüfus Sayımı Yasasının (Volkszählungsgesetz 1983) bazı hükümlerini Anayasaya aykırı bulmuştu. Belirtilen yasa ile ilki 1983 yılında yapılması planlanan nüfus sayımı sırasında memurların yurttaşların evlerini ziyaret ederek bazı anket sorularını yöneltmeleri öngörülüyordu. Anket sorularının yanıtlanması ise zorunluydu.

Kararda, gelişen bilişim teknolojileri dolayısıyla hızla şeffaflaşan bireyin karşı karşıya olduğu tehlike ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiş ve bu tehlikeye karşı anayasal korumanın temelleri açıklanmıştı. Mahkemenin geliştirdiği yorum, gözetimin çok daha karmaşıklaştığı günümüzde halen güncelliğini korumaktadır (Busch ve Jacobi, 2011: 297-320). Bu anlamda, Alman Anayasa Mahkemesinin döneminin çok ötesinde bir karara imza attığı söylenebilir. Nitekim kararda yer verilen gerekçeler ve bilgilerin geleceğini belirleme hakkı, bireysel özerkliğini dijital koridorlarda kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya olan bireyin, devlet karşısında hukuksal korumaya gereksinim duymasının nedenleri ve bu korumanın anayasal temelleri hususunda önemli bir anahtar olma işlevini sürdürmektedir. Bu anahtarı Türkiye’ye ilişkin değerlendirmelerde kullanmak yararlı olabilir. Nitekim bilişim çağında bireysel hakların anayasal ve yasal düzeyde ne oranda korunduğunu ve bunların günlük yaşama etkisini saptamak, sorunları ortaya koymak ve çözüm önerileri geliştirmek demokratik süreçlerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için zorunludur.

ALMAN ANAYASA MAHKEMESİ’NİN NÜFUS SAYIMI KARARI

Kararın Konusu

Özellikle 1960’lı yılların sonundan itibaren Batı Avrupalı devletlerin yurttaşlarında bilgisayarlar aracılığıyla veri işlemenin yaratabileceği sorunlara ilişkin endişeler gelişmiştir. 1980’li yıllara gelindiğinde ise artık yeni teknolojiler, kişisel bilgilerin daha önce hayal dahi edilemeyecek oranda ayrıntılı bir şekilde kayıt edilmesine ve kullanılmasına olanak tanımaktadır. Hızla gelişen teknolojinin, kullanımına ilişkin sınırların belirlenmediği bir ortamda temel hak ve özgürlüklere zarar verme potansiyeline sahip olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Bu tehlikeyi bertaraf etmek için yeni bir hak alanı, kişisel verilerin korunması hakkı, tanımlanmış ve hukuksal güvenceler benimsenmiştir. Nitekim konuya ilişkin ilk ulusal düzenlemeler 1970’li yıllarda, ilk uluslararası düzenlemeler ise 1980’li yıllarda kabul edilmiştir (Charlesworth, 2000: 63; Küzeci, 2010:105-194).

Veri koruma alanında bir mihenk taşı olarak kabul edilen Alman Anayasa Mahkemesinin kararı ise Nüfus Sayımı Yasasına ilişkindir. Yasa, Alman Parlamentosu (Bundestag) tarafından 1982 yılında, oybirliği ile kabul edilmiştir. Yasanın parlamentoda görüşülmesi sırasında finansal sorunlara ilişkin tartışmaların varlığına karşın, temel hak ve özgürlüklere ilişkin herhangi bir duraksama yaşanmamıştır (Hornung ve Schnabel, 2009: 85). Ancak getirilen yeni düzenleme, kapsamlı kişisel bilgilerin kayıt edilmesinin yaratabileceği tehlikeler dolayısıyla kamuoyunun hızla tepki vermesine neden olmuştur (Bergmann, 2009; Hannah, 2010). Gerçekten yasanın gündeme gelmesinden kısa bir süre sonra, bir yandan yasaya yönelik protestolar yükselmiş², diğer yandan yasanın uygulamasını önlemek için hukuksal çalışmalar başlatılmıştır (Hornung, 2004: 3).

Nüfus Sayımı Yasasının kamusal tepki ile karşılanmasında veri işlemeye yönelik endişe verici unsurları barındırması etkilidir. Belirtilen yasa uyarınca 1983 yılında yapılması planlanan Nüfus Sayımı sırasında yurttaşlara ilişkin ayrıntılı bilgilerin edinilmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda yurttaşların adları, adresleri, medeni durumları gibi bazı bilgilerin yanında; gelir kaynakları, çalışma saatleri, eğitim durumları gibi bilgilerin de anketler aracılığıyla toplanması öngörülmüştü. Yasa uyarınca, istatistiksel bilgilerin, bölgesel planlama, araştırma, seçim bölgelerini yeniden belirleme, çevre düzenlemeleri gibi amaçlarla yerel yönetimlere aktarılması da olanaklıydı (Kommers, 1997: 323). Bu durum, merkezi planlamaya karşı şüpheli yaklaşımlar yanında, asıl olarak kişisel verilerin korunması ile ilişkili kaygıların ortaya çıkmasına neden oldu. Yurttaşlar, ankette yer alan soruların daha sonra tekrar ilgili kişilerle ilişki kurulacak şekilde işlenmesinden endişe ediyordu. Anket formlarının her birinin bir kod numarası olması, oldukça uzun bir zaman için tutulmasının öngörülmesi, verilerin yerel yetkililerin gözetimi altında toplanması ve yalnızca istatistikî amaçlarla değil, ayrıca ikametgâh kayıtlarının karşılaştırılması ve düzeltilmesi için de kullanılacak olması endişenin artmasına neden olmuştu (Hornung ve Schnabel, 2009: 85).

Mahkeme, 15 Aralık 1983'te açıkladığı kararında nüfus sayımının genel amacını Anayasaya uygun bulmakla birlikte, yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini korumak için yeterli önlemlerin alınmadığına hükmetti. Karar, federal yetkilileri şaşırtsa da, Anayasa Mahkemesi'nin "insan onuru"na ilişkin içtihadına tanıtık olanların beklentilerine uygundu (Kommers, 1997: 323). Öte yandan Anayasa Mahkemesinin iptal kararı nüfus sayımı uygulamasını durdurmadı, uygulama yalnızca dört yıl gecikti. 1985 yılında, Parlamento, Anayasa Mahkemesinin kararını dikkate alarak yeni bir yasa çıkardı. Nüfus sayımı ise 1987 yılında gerçekleşti. Ancak bugüne kadar bu, Almanya'da gerçekleştirilen son nüfus sa-

² Örneğin Günter Grass, nüfus sayımını "bir canavar" olarak adlandırmış ve yasanın uygulamasının durdurulmasını talep etmiştir(Grass, - Bull, 1983: 43-44).

yımı oldu. 2011 yılında Avrupa Birliği genelinde, kayıtlar üzerinden gerçekleştirilen nüfus sayımı dışında Almanya’da 1987 yılından sonra nüfus sayımı uygulaması yapılmamıştır (Hornung ve Schnabel, 2009: 85). 1987 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında yeni bir yasal çerçeve belirlendiğini de belirtmek gerekir. Bu kapsamda soruların sayısının azaltıldığı ve toplanan verilerin anonimleştirilmesine yönelik kuralların daha açıkça belirlendiği dikkat çekmektedir. Bütün bu önlemlere karşın, yine de, 1987 sayımı da tepki ile karşılanmış ve pek çok yurttaş sayımı katılmayarak protesto etmiştir (J.Bennett,2008: 136).

İnsan Onuru ve Bireysel Özerklik Temelinde Bilgilerin Geleceğini Belirleme Hakkı

Alman Anayasa Mahkemesi’nin kararının yalnızca Almanya’da değil, konuya ilişkin tartışmaların yürütüldüğü pek çok yerde etkili olmasının temel nedeni, devletin kişisel bilgileri toplama ve işleme süreçleri ile bunun neden olabileceği sonuçlara ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler sunmasıdır (Rossnagel vd., 2003: 8). Kararda yer verilen kişinin kendisiyle ilgili “bilgilerin geleceğini belirleme hakkı” ise kimi yazarlarca kişisel verilerin korunması kavramının karşılığı olarak kullanılacak derecede yaygınlaşmıştır.

Mahkemeye göre, “bilgilerin geleceğini belirleme hakkı”, “insan onuru”nun (m.1/1) ve “kişiliği serbestçe geliştirme hakkı”nın (m.2/1) bir gereğidir³. Bu hak, kişiyi bilgilerinin sınırsız bir şekilde toplanmasından, kayıt edilmesinden, kullanılmasından ve aktarılmasından korumaya yönelmiştir. Bu ise, insan onuru ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim anayasal düzenin merkezinde toplumun özgür bir üyesi olan kişinin onuru bulunur. Hakkında hangi bilgilerin edinildiğini; bu bilgileri kimlerin, hangi amaçlarla, ne kadar süre kullandığını bilmeyen kişinin karar verme özgürlüğü önemli ölçüde zarar görecektir.

Mahkeme, sorunun bilgisayar gibi otomatik veri işleme araçlarının kullanıldığı durumlarda daha da ciddi bir hal aldığına işaret etmiştir. Nitekim bu araçlar verilerin neredeyse sınırsız bir şekilde kayıt edilmesi olanağı sağlamakta, onları her zaman ulaşılabilir kılmakta ve-verilerin arasında hızla ilişkilendirme yapabilmeleri dolayısıyla da-ayrıntılı profillerin oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Bütün bunlar kişinin kamusal yaşama katılımını etkileyebilir. Kararda işaret edildiği üzere, örneğin toplantı, gösteri yürüyüşü ya da sivil toplum örgütlerine katılımının resmi makamlarca kayıt altına alındığını düşünen kişi, bu haklarını

³ Anayasanın 1/1 hükmü uyarınca: “İnsan onur ve haysiyeti dokunulmazdır. Tüm devlet erki ona saygı göstermek ve onu korumakla yükümlüdür”. Anayasanın 2/2 hükmü ise şu düzenlemeyi içermektedir: “Herkes, başkalarının haklarını ihlal etmemek, Anayasal düzene veya ahlak kurallarına aykırı düşmemek koşuluyla, kişiliğini serbestçe geliştirme hakkına sahiptir”. Federal Almanya Anayasasının (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) ilgili hükümlerinin Türkçe çevirisinde şu kaynaktan yararlanılmıştır: Federal Almanya Anayasası, Federal Almanya Siyasi Eğitim Merkezi, Almanya 2003. Mahkemenin Anayasanın temel ilkeleri niteliğindeki belirtilen hükümlerine (Dreier, 2004:139-23, 288-346)doğrudan atıf yapar iken, yürürlükte zaten bulunan Veri Koruma Kanununa hiç atıf yapmaması ise dikkat çekicidir (Poullet, 2009: 54).

kullanmaktan vazgeçebilir. Bu durum ilk aşamada yurttaşın kişiliğini geliştirme hakkına zarar verecektir. Ancak bunun yanında, kamu yararına aykırı başka sonuçları da olabilir. Nitekim özgürlükçü bir demokrasinin işlemesi topluma katılma ve toplum içerisinde işlev görebilme becerisine bağlıdır. Bir başka anlamıyla demokratik düzen ancak özgürce kişiliğini geliştirebilmiş yurttaşların varlığı ile sürdürülebilir. Demokratik toplumun sürekliliğinin sağlanabilmesi, devlet tarafından kişisel verilerin sınırsız bir şekilde toplanması, kaydedilmesi, kullanılması ve aktarılması karşısında bireyin korunmasına bağlıdır.

Yaşam ilişkilerinin açığa çıkacağı zamana ve bunun sınırına kişi, kendisi karar vermelidir (BverfGE 65,1; Gola,2007: 77). Nitekim bilgilerin geleceğini belirleme hakkı, ilke olarak bireyin kendi kişisel verileri üzerinde tasarrufunu sağlamaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir: bu hak, doğrudan kişisel veriler üzerinde kontrol hakkına denk düşmemekte, mülkiyet hakkından kaynaklı herhangi bir çıkarı da korumamaktadır⁴. Bilgilerin geleceğini belirleme hakkı ile amaçlanan ilgili kişiye münhasıran kontrol yetkisi ya da mülkiyet hakkı tanımak değil, devleti yurttaşlarına ilişkin verileri işleme süreçlerini düzenlemeye zorlayarak bireysel özerkliğin korunmasını sağlamaktır (Schwartz, 1989: 690). İlgili kişinin kendisine ilişkin bilgiler üzerinde denetiminin olması, kendi belirlediği bir yaşamı sürdürmesi için gerekli olan, ancak yeterli olmayan bir koşuldur (Rouvroy ve Poulet, 2009: 51).

Görüldüğü gibi, Alman Anayasa Mahkemesi, kişinin bilgilerinin geleceğini belirleme hakkını, özel yaşamın gizliliği, mülkiyet hakkı gibi değerlerden öte, insan haklarının eksen kavramları olan insan onuru ve bireysel özerklik ile temellendirmiştir. Mahkemenin yaklaşımında özel yaşamın gizliliği, kişisel verilerin korunması ya da bilgilerin geleceğini belirleme hakkı, hedeflenen değer olmaktan öte, insan onurunun ve bireysel özerkliğin gerçekleştirilmesinde bir araçtır (Rouvroy ve Poulet, 2009: 53). Bu noktada kişisel verilerin korunmasına Alman yaklaşımının bilgisayarlarda işlenen bilgilerin hukuki korumasının özel yaşamın gizliliği ilkesine dayandırılmayacağını ortaya koyduğunu da söyleyebiliriz (Schwartz,1989: 675-701). Bu yaklaşımın bir diğer sonucu, hakkın öznesinin yalnızca gerçek kişiler olmasıdır.

Buna karşın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), benzer sorunları Sözleşme'nin 8. maddesinde düzenlenen "özel yaşamın gizliliği hakkı" kapsamında değerlendirmektedir. Ancak, Alman Anayasa Mahkemesinden farklı bir temelden hareket etmiş olsa da AİHM de kişinin toplumsal yaşama katılımının

⁴Artan gözetim teknolojileri karşısında bireyi korumak için ileri sürülen görüşlerden biri kişisel bilgilerin bir mülkiyet türü olduğu görüşüdür. Bu yaklaşımda, mülkiyet hakkının tesis edildiği diğer varlıkların maliklerinin sahip olduğuna benzer geniş bir denetim hakkı sağlamak istenmektedir. Kişisel veri pazarının daha adil bir şekilde işleyeceği düşünülen bu yaklaşımda, kişiler bilgilerini satabilir ya da onların korunmasından belli koşullar altında vazgeçebilir (Lessig,2002: 247-269; Cohen,2000: 1377-1394; Kang,1998:1256-1257). Kişisel bilgilerin korunmasında hâkim olan temel yaklaşımlara ilişkin tanıtıcı bilgi ve mülkiyet hakkı yaklaşımının eleştirel değerlendirmesi için ayrıca bkz. Küzeci,2010: 60 vd..

önemine vurgulamaktadır. AİHM'ne göre “özel yaşam” kavramını bireyin kendi özel yaşamını istediği gibi yaşayabileceği bir ‘iç alan’ ile kısıtlamak ve bu alandan söz konusu alanın içinde olmayan dış dünyayı olduğu gibi dışlamak aşırı kısıtlayıcı olur. Özel yaşam hakkı, belirli bir düzeye kadar başka insanlarla ilişki kurmayı ve bu ilişkiyi devam ettirmeyi de içermelidir” (Niemietz-Almanya, 1992: par.29). Nitekim bu, kişinin kendi kişiliğini geliştirmesi ve gerçekleştirmesi için (X, İzlanda, 1976. Ayrıntılı bilgi için bkz. Küzeci, 2011: 7-61) de gereklidir. AİHM'e göre, özel yaşamın gizliliği hakkı, demokrasinin sosyal yapısal bir zorunluluğudur. Çünkü demokratik müzakerenin varlığı, bir toplumda bireylerin kendilerini özgür hissetmeleri ile olanaklıdır. Bireyler, özel ya da kamusal kurumlarca kendi haklarında kaydedilen bilgiler temel alınarak davranışlarının yorumlanacağı korkusunu yaşamaksızın düşüncelerini özgürce açıklayabilmelidir (Rouvroy ve Poulet, 2009: 55). Sonuç olarak, farklı temellerden hareketle her iki mahkemenin de benzer sonuçlara ulaştığı söylenebilir.

Bu benzerlik, daha çok Amerikan hukukunda yer verilen “yalnız bırakılma hakkı”ndan⁵ farklılığın da (Rehm, 2000) temelidir. Nitekim bilgilerin geleceğini belirleme hakkının iki boyutu bulunmaktadır. Öncelikle kişinin dışarıdan gelecek müdahalelerden korunaklı, kendisini güvende hissettiği bir özel yaşam alanının varlığı bu hak kapsamında korunmaktadır. Bu anlamda bir tarafı ile “yalnız bırakılma hakkı”na benzetilebilir. Ancak bilgilerin geleceğini belirleme hakkı bir başka açıdan daha gereklidir: yukarıda da işaret edildiği üzere, kişinin demokratik siyasal süreçlere özgürce katılabilmesi için (Hornung ve Schnabel, 2009: 86). Bir başka anlatımla bu temel hak, Robinson Crusoe'ya benzetilerek açıklanamaz. Kendini geliştirme hakkı, toplumdan ayrılmış bir yaşam alanında değil, özgür bir toplumun parçası olarak gerçekleştirilebilir (Rouvroy ve Poulet, 2009: 57).

Öte yandan Alman Anayasa Mahkemenin kararında işaret ettiği üzere, bilgilerin geleceğini belirleme hakkı mutlak ve sınırsız bir hak alanı değildir. Nitekim devletin kendisine atfedilen görevlerini yerine getirebilmesi için kayıt tutması, bu kayıtları değerlendirmesi ve kimi durumlarda farklı kayıtlar arasında ilişki kurması kaçınılmazdır. Ancak bu gereklilik yerine getirilirken demokratik toplumun temel değerleri zarar görmemelidir. Sürekli izlenen, yaşamına ilişkin bilgiler kayıt edilen ve bütün bunların sonucunda adeta şeffaflaşan bireyin kişiliğini serbestçe geliştirebilmesi olanaklı değildir. Ayrıca kişinin kendinden bek-

⁵ Samuel D. Warren ve daha sonra Supreme Court yargıcı da olan Louis D. Brandeis tarafından 1890 yılında Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayınlanan ünlü makalede özel yaşamın gizliliği hakkı, “yalnız bırakılma hakkı” olarak tanımlanmış ve bu alandaki yasal düzenleme gerekliliği tartışılmıştır (Bkz. Warren ve Brandeis, 1890: 194-221). Makalede ortaya konulan düşünce Amerika Birleşik Devletleri'nde son derece etkili olmuş ve makalenin yayınlanmasından kısa bir süre sonra pek çok eyalette bu hak alanını tanıyan mahkeme kararları verilmiştir. Bu nedenle Amerika'da özel yaşamın gizliliği hakkı yerine kimi zaman “yalnız bırakılma hakkı”ndan söz edildiği görülür. Makalenin yayınlanmasından sonra verilen mahkeme kararlarından örnekler için bkz. Hofstadter ve Horowitz, 1964: 17-24.

lenen davranış tarzına göre hareket etmesi de olasıdır. Bu noktada bilgilerin geleceğini belirleme hakkı, bireye, kişisel bilgilerinin hukuka aykırı olarak sınırsız bir şekilde kayıt edilmesi, işlenmesi, paylaşılması karşısında temel bir hak vermekte ve onu basit bir veri nesnesi olmaktan korumaktadır (Şimşek, 2008: 112).

Bu anlamda bilgilerin geleceğini belirleme hakkı, yurttaşın kişilik haklarının korunması ile resmi makamların ve özel teşebbüslerin bilgilendirilmesi arasında bir denge ögesi olarak değerlendirilebilir (Creifelds vd., 1997: 277). Hangi tarafta öncelik verileceği ise menfaatlerin dengelenmesi ile bulunacaktır (Schwartz, 1989: 692). Orantılılık ilkesinin önemli olduğu bu değerlendirmede bilgilerin geleceğini belirleme hakkının ihlalinin ancak baskın kamusal yararın daha önemli olduğu durumlarda kabul edilebileceği belirtilmelidir. Bunun yanında somut olayda daha az müdahaleci bir yöntemle aynı amaca ulaşıp ulaşılamayacağını, normların açıklığı (Normenklarheit) ve hukuk devleti ilkesine (Rechtstaat) uygun hareket edilip edilmediğinin de değerlendirilmesi gerekir (Rouvney ve Poulet, 2009: 56).

Bu bağlamda, Nüfus Sayımı Kararı uyarınca “bilgilerin geleceğini belirleme hakkının üç ana unsurdan oluştuğu söylenebilir. Birincisi, kişisel veriler belirsiz bir şekilde kayıt edilmemeli, kayıt edilme amacının gerçekleşmesinden itibaren en kısa sürede silinmelidir. İkincisi kişisel veriler yalnızca belirli amaçlar için toplanmalı, yalnızca bu amaçlar doğrultusunda kullanılmalı ve gelecekte belirli olmayan amaçlar için kullanılmamalıdır. Üçüncüsü, kişisel verileri çeşitli kurum ve kuruluşlar nezdinde kayıt altında tutulan kişilere, daha sonraki veri aktarımları konusunda danışılmalı ya da en azından böyle bir olası durum ortaya çıktığında bu kişiler bilgilendirilmelidir (Hannah, 2010: 211).

TÜRKİYE’DE BİLGİLERİN GELECEĞİNİ BELİRLEME HAKKI

Türkiye’de Bilgi İşlem Teknolojilerinin Kullanımı ve Hukuksal Çerçevesi

Alman Anayasa Mahkemesinin yukarıda kısaca değerlendirilen Nüfus Sayımı kararından bu yana otuz senenin üzerinden zaman geçmiştir. Bu süreçte otomatik veri işleme tekniklerinin hızla yaygınlaştığı, geliştiği ve çeşitlendiği açıktır. Bu durum, farklı ve yeni sorunların gündeme gelmesine neden olmaktadır. Öte yandan Mahkemenin çatışan iki temel çıkar olan kamusal yarar ve kişinin bilgilerin geleceğini belirleme hakkı eksenindeki değerlendirmesi güncelliğini korumaktadır. Nitekim Alman Anayasa Mahkemesinin Nüfus Sayımı kararı, yeni teknolojiler ile ilişkili sonraki kararlarına da ışık tutmuştur⁶. Bu bakımdan Türkiye’de dijital ortamda verilerin işlenmesine ilişkin süreçler değerlendirildi-

⁶ Çevirim içi bilgisayar aramaları, otomatik araç plakası tanımlama ve veri saklamaya ilişkin Mahkemenin yakın dönemde verdiği kararlar örnek olarak gösterebilir. Bu kararlara ilişkin genel bir değerlendirme için bkz. Hornund ve Schnabel, 2009(II):115-122.

rilirken Alman Anayasa Mahkemesinin sunduğu gerekçenin dikkate alınması elverişli bir tartışma ortamı yaratacaktır.

Türkiye’de, teknik gelişmeler yakından takip edilmekte ve hızla uygulamaya geçirilmektedir. Kamu yararı, kamu güvenliği, kamu hizmetlerinin sunulması, planlama gibi görevlerin etkin, doğru ve hızlı bir şekilde yerine getirilebilmesi için bilişim teknolojilerinin sunduğu olanaklardan yararlanılmakta, çeşitli kurumlar nezdinde gelişmiş veri tabanları kurulmaktadır. Bu kapsamda elektronik devlet (e-devlet) projelerinin geliştirildiği ve uygulandığı görülmektedir. E-devlet “kamu yönetiminde her türlü faaliyetin, vatandaşlar, işletmeler, kamu çalışanları ve devletin diğer fonksiyonları ile etkileşimlerin elektronik ortam üzerine taşınması, birebir ve aracısız olarak kullanılabilir hale gelmesi” şeklinde tanımlanabilir (Erdal, 2004: 1). Devlet hizmetlerinin yurttaşa etkin, kolay, hızlı, kaliteli ve güvenli bir şekilde ulaştırılmasını sağlamak amacıyla kişisel verilerin işlendiği pek çok veri tabanı kurulmaktadır. İnternet ise bu hizmetin amacına uygun ve kesintisiz bir şekilde gerçekleştirilmesi için en önemli araçtır (Yıldırım, 2011: 6). MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi), UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi), POLNET (Polis Bilgi Ağı), TAKBİS (Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi), VEDOP (Vergi Dairesi Otomasyon Projesi), KPS (Kimlik Paylaşım Sistemi), AKS (Adres Kayıt Sistemi), MERSİS (Merkezi Sicil Kayıt Sistemi), SOYBİS (Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi), USBS (Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi), ÖZVERİ (Ulusal Özürlüler Veri Tabanı Projesi) bu amaçla kurulan ve İnternet üzerinden kimi bölümlerine ulaşmanın mümkün olduğu veri tabanlarına birkaç örnektir.

Öte yandan, ne yazık ki, yeni teknolojilerin “yan etkileri” olarak nitelendirilebilecek son derece önemli sorunlar Türkiye’de yeterli tartışma alanı bulamamıştır. Oysa yukarıda da işaret edildiği üzere, yaşamına ilişkin bilgiler sürekli olarak kayıt edilen bireyin hukuksal güvencelere gereksinimi vardır. Batı Avrupa’da 1970 yılından itibaren kişisel verilerin korunmasına yönelik yasal düzenlemeler kabul edilmesine karşın Türkiye’de halen kapsayıcı bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Son yıllarda kabul edilen bazı düzenlemelerde kişisel verilerin korunmasına yönelik hükümler yer alsa da bunların etki alanı sınırlıdır.

Yasal düzenlemeler içerisinde belki de en dikkat çekici olan yeni Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 135 ve devamı hükümlerinde verileri hukuka aykırı olarak kayıt etme, başkasına verme, ele geçirme, süresinin geçmesine rağmen silmeme gibi bazı eylemlerin suç olarak belirlenmesi ve ceza yaptırımına tabi tutulmasıdır⁷. Bunun yanında Türk Medeni Kanunu, Türk Borçlar Kanunu gibi düzenlemelerde de konuya ilişkin bazı hükümler bulunmaktadır. Ancak bütün bu dü-

⁷ Kişisel verilerin kaydedilmesi (TCK m. 135) ve verileri hukuka aykırı olarak verme ve ele geçirme (TCK m.136) suçlarının “kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetkiler kötüye kullanılmak” ile “belirli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle işlenmesi” halleri ağırlaştırıcı neden olarak belirlenmiştir(TCK m. 137).

zenlemelere karşın Türkiye’de bilişim teknolojilerinin kullanımının insan hakları alanında yaratabileceği sorunlara karşı etkin koruma sağlayacak hukuksal çerçeve oluşturulamamıştır. Bu çerçeveyi sağlamaya ilişkin en önemli girişimin Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarı Taslağı olduğu söylenebilir. Taslak kapsamında kişisel verilerin korunmasında hâkim olan temel ilkelerin açıkça belirlendiği; kişinin ırksal kökeni, dini inancı, siyasal düşüncesi, sağlık durumu gibi bazı bilgilerin hassas kişisel veri kategorisinde sayılıp nitelikli bir korumaya tabi tutulduğu; kişilerin hak ve yükümlülüklerinin belirlendiği ve bir Veri Koruma Kurulu’nun oluşturulduğu görülmektedir. Ancak uzun süredir gündemde bulunan ve birkaç kez yeniden gözden geçirilerek düzenlenen Taslak halen yürürlüğe girmemiştir. Türkiye’nin 1981 yılında imzaladığı Avrupa Konseyi’nin 108 sayılı “Kişisel Verilerin Otomatik Yollarla İşlenmesi ile İlişkili Olarak Bireylerin Korunması Sözleşmesi”ni onaylama işlemi de halen gerçekleştirilmemiştir. Şüphesiz bunun en önemli nedeni, Sözleşmenin 4. maddesi uyarınca taraf devletlerin Sözleşmede yer alan temel ilkeleri iç hukuklarının bir parçası haline getirme zorunluluğudur. Şu an için yürürlükteki en önemli düzenleme ise 2010 yılı Anayasa değişikliği ile Anayasanın 20. Maddesine eklenen kişisel verilerin korunmasına ilişkin hükümdür.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda Bilgilerin Geleceğini Belirleme Hakkı

2010 yılında Anayasa’nın özel yaşamın gizliliğine ilişkin 20. Maddesine eklenen 3. fıkra hükümde yurttaşların bilgilerinin geleceği üzerinde söz sahibi olabilmesine yönelik bazı önemli ilkeler yer almaktadır. Belirtilen hüküm uyarınca:

“Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir”.

Bunun yanında Anayasa’da konuyla ilgili başka bazı önemli hükümler de bulunmaktadır. Nitekim Anayasanın Başlangıç bölümünde yurttaşların “hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevî varlığını geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu” belirtildiği gibi, 17/1 hükmünde de herkesin “maddi ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına” sahip olduğu düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler, Alman Anayasa Mahkemesinin 1983 yılında verdiği Nüfus Sayımı kararına dayanak oluşturan temel ilkeler ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Anayasanın 20/1 hükmü uyarınca: “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz”. Yukarıda da işaret edildiği üzere, AİHS’de kişisel verilerin korunması, ayrı bir hak alanı olarak düzenlen-

memiştir. Ancak AİHM verdiği kararlarla, kişisel verilerin korunmasında temel ilkelerin büyük bir bölümünü, özel yaşamın gizliliği hakkını düzenleyen 8. madde kapsamında tanımaktadır. AİHS 1950 yılında kabul edilmiş, 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde ise henüz kişisel verilerin korunması hakkı tartışma alanına girmemiştir. Ancak AİHM'nin çeşitli kararlarında işaret edildiği üzere Sözleşme, “güncel koşullar ışığında yorumlanması gereken yaşayan bir enstrüman”dır (Örneğin bkz. Tyrer, Birleşik Krallık, 1978: par.31). Bu nedenle bilişim teknolojilerinin yarattığı özel yaşamın gizliliği hakkı ile ilgili yeni sorunlar da 8. madde kapsamında görülmektedir. Benzer bir yaklaşım m.20/1 için de geliştirilebilir.

Ayrıca Anayasanın 90/5 hükmü uyarınca: “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır”. Buna göre, Türk hukuk uygulamasında AİHS’ni ve Sözleşmede yer alan hükümlerin anlam ve kapsamını ortaya koyan AİHM kararlarını dikkate almak bir zorunluluktur.

Görüldüğü gibi 1982 Anayasasında 2010 yılı öncesinde de bilgilerin geleceğini belirleme hakkını ve kişisel verilerin korunmasını Anayasal düzeyde tanıyacak hükümler yer almakta idi. Ancak 2010 yılı sonrasında bu tartışmasız bir şekilde anayasal haktır. Bu durum, konuya ilişkin ayrıntılı düzenlemelerin yapılmasını ve özellikle çerçeve yasanın kabulünü bir zorunluluk haline getirmektedir. Nitekim Anayasanın 11. Maddesi uyarınca: “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz”. Anayasada belirlenen temel ilkelerin yaşama geçirilmesini sağlayan hukuksal düzenlemelerin kabul edilmesi ve buna paralel uygulamaların geliştirilmesi ise bu ilkenin gereğidir.

Kişisel verilerin korunması alanında çerçeve bir yasal düzenlemenin bulunmaması, anayasal ilkelerin yaşama geçirilmesinde ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunlar, pek çok farklı örnek üzerinden değerlendirilebilir. Ancak bu çalışma kapsamında değerlendirme, Türkiye İstatistik Kanununun ilgili hükümleri üzerinden gerçekleştirilecektir. Bu tercihin bir kaç nedeni vardır. Öncelikle, belirtilen kanun, Alman Anayasa Mahkemesinin Nüfus Sayımı kararına konu olan düzenlemeye benzer hükümler içermektedir. Bu ise karşılaştırmalı bir değerlendirmeye olanak tanımaktadır. İkinci olarak Türkiye İstatistik Kanununun ilgili hükümleri iki kez Anayasa Mahkemesinin önüne gitmiştir. Bu kararları incelemek konuya ilişkin değerlendirmeyi zenginleştirilecektir.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KANUNU EKSENİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

Anayasa Mahkemesi Kararları

Türkiye’de Anayasa Mahkemesi, doğrudan ya da dolaylı olarak kişisel verilerin korunmasına ilişkin çeşitli kararlar vermiştir⁸. Belirtilen kararların her biri kişisel verilerin korunması hakkı açısından ayrıntılı bir değerlendirmeyi gerekli kılar ve son derece önemlidir. Ancak bu çalışma kapsamında yalnızca Türkiye İstatistik Kanuna ilişkin kararlar üzerinde durulacaktır.

2008 yılında verilen ilk karar, hakkında veri toplanacak gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşların yetkililerinin, kendilerinden istenen veri veya bilgileri, vermekle yükümlü olduklarına ve bu yükümlülüğe uymayanların para cezası ile cezalandırılacaklarına ilişkindir. Yasanın 8. Maddesi şöyledir: “İstatistikî birimler, kendilerinden istenen veri veya bilgileri, Başkanlığın belirleyeceği şekil, süre ve standartlarda eksiksiz ve doğru olarak ücretsiz vermekle yükümlüdür”. Yasanın 54/1 hükmü uyarınca bu yükümlülüğü yerine getirmeyenlere idari para cezası uygulanacaktır. Belirtmek gerekir ki Yasanın 2. Maddesi hükmü dolayısıyla gerçek kişiler “istatistikî birim” kapsamındadır.

Anayasa Mahkemesi kişisel verilerin korunmasına ilişkin önemli saptamalarda bulunarak bu hükümleri Anayasaya aykırı bulmuştur (E. 2006/167, K. 2008/86, 20 Mart 2008). Mahkemeye göre:

“İstatistikî birimlerin kendilerinden istenen bilgileri belirlenen şekil ve sürede eksiksiz ve hatasız olarak vermek zorunluluğuna uyulmaması idari para cezası yaptırımına bağlanmış olmasına karşın, istenilecek veri ve bilgilerin kapsamı ya da sınırlarının ne/neler olacağına, başka bir anlatımla, temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliğinde olan veri ve bilgilerin bu zorunluluk kapsamında bulunup bulunmadığına ilişkin herhangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Dolayısıyla, istatistikî birimler kendilerinden istenildiği takdirde her türlü bilgiyi temel hak ve özgürlüklerine müdahale niteliğinde olsa bile vermek zorundadırlar. (...) AİHM kararlarında da belirtildiği gibi, özel hayat bütün unsurlarıyla tanımlanamayacak kadar geniş bir kavram olup devletin yetkili temsilcileri tarafından ilgililer hakkında rızası olmaksızın bilgi toplamasının her zaman söz konusu kişinin özel hayatını ilgilendireceği kuşkusuzdur. Anket formlarında yer alan bazı sorular özel yaşamın gizliliği ile düşünce ve kanaatin açıklanması sonucunu doğurabilir. Bir ülkede en güçlü veri tekeli idaredir. Bu gücün sınırlan-

⁸ Bu kapsamda: Nüfus cüzdanlarında din hanesinin bulunmasına ilişkin (K. 1979/44; K. 1995/16), 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununa ilişkin (K. 1999/1), Türkiye İstatistik Kurumu’nun istatistikî faaliyetlerine ilişkin (K. 2008/86; K. 2011/135), Kamu Güvenliği Müsteşarlığı’nın görev ve yetkilerine ilişkin (K. 2012/8) kararlar ile son dönemde açıklanmaya başlayan kimi bireysel başvuru kararları (Örneğin, AYMK II. Bölüm, 2013/533) sayılabilir.

dırılması özel yaşamın ve düşünce ve kanaat özgürlüğünün korunması bakımından önemlidir”.

Anayasa Mahkemesi, İstatistik Kanununun ilgili hükümleri karşısında kişilerin “bilgi toplama, saklama, işleme ve değiştirme tekeli olan idareye ve diğer kişilere karşı korumasız” bırakılması ve yasal düzenlemede sınırlamaların belirlenmemesi nedeniyle her iki hükmü de iptal etmiştir. Bu karar ve Anayasa Mahkemesi’nin gerekçesi Türkiye’de kişisel verilerin korunması alanında geç kalmış olsa da umut verici niteliktedir. Kararın ardından yasa koyucu oluşan boşluğu gidermek amacıyla ilgili hükümleri yeniden düzenlemiştir. 8. maddenin yeni şekli şöyledir: “İstatistikî birimler, ülkenin ekonomi, sosyal, demografi, kültür, çevre, bilim, teknoloji ve ihtiyaç duyulan diğer alanlardaki resmi istatistikleri üretmek üzere, Anayasa’da belirlenen temel haklar ve ödevler çerçevesinde, kendilerinden istenen veri veya bilgileri, Başkanlığın belirleyeceği şekil, süre ve standartlarda eksiksiz ve doğru olarak ücretsiz vermekle yükümlüdür”. Bu yükümlülüğe aykırı hareket edenlere yönelik idari para cezası ise yine Yasanın 54. maddesinde öngörülmektedir.

Bu hükümler 2010 yılında itiraz yolu ile tekrar Anayasa Mahkemesi önüne götürülmüştür. Anayasaya aykırılık itirazı, anket kapsamında bireyleri belli konularda sorulacak sorulara cevap vermeye zorlamanın, hukuk devleti ilkesine, özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme, vicdan, dini inanç ve kanaat özgürlüğüne ve bu dini inanç ve kanaatlerini düşüncelerini açıklamaya zorlanamayacağına ilişkin hükümler de dâhil olmak üzere çeşitli anayasal kuralara dayandırılmıştır. Anayasa Mahkemesi yaptığı inceleme sonucunda, bu kez itiraz edilen 5429 sayılı İstatistik Kanununun 8. ve 54/2, a hükümlerinin Anayasaya aykırı olmadığı sonuç ve kanaatine ulaşmıştır (E. 2010/12, K. 2011/135, 12 Ekim 2011). Mahkemeye göre:

“(…) Modern bir devlette kamu hizmetlerinin planlanması ve kamu güvenliğinin sağlanabilmesi için bireylerin kendileriyle ilgili pek çok bilgiyi kamu otoritelerine verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu bilgilerin istatistik amacıyla toplanmış olması bilgi toplamayı kendiliğinden Anayasa’ya aykırı hale getirmez. (...) 5429 sayılı Kanunun 54. maddesinin ikinci fıkrasında, istatistikî birimlerin kendilerinden istenen bilgileri geçerli bir mazereti olmaksızın belirlenen şekil ve sürede, eksiksiz ve hatasız olarak verme zorunluluğuna uyulmaması idari para cezası yaptırımına bağlanmıştır. Bu durumda dava konusu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde bireylerin temel haklarının korunmasının idari ve adli makamların sorumluluğuna bırakıldığı görülmektedir. İdari makamlar bireyin temel haklarını ihlal edecek şekilde bilgi talep etmeme yükümlülüğündedirler. İdari makamların bu ödevini yerine getirmemesi halinde istatistikî birimler haklarını yargı makamları önünde arayabileceklerdir. Bu durumda itiraz konusu kurullarla bireyin hakları ile kamu yararı arasında makul bir denge kurulduğu ve bireyin haklarına ölçüsüz bir müdahaleye izin verilmediği anlaşıldı-

ğından Anayasanın 2. Maddesindeki hukuk devleti ilkesine aykırılık görülmemiştir”. Belirtmek gerekir ki bu kararın verildiği tarihte kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı Anayasanın 20. Maddesinde düzenlenmekte ise de Mahkeme gerekçesinde bu hükme ilişkin bir yorum geliştirmemiştir.

Uygulamada Dikkat Çeken Hususlar

Türkiye İstatistik Kanunu’nun belirtilen hükümlerine dayanılarak gerçekleştirilen uygulama, tartışma konusu olmaktadır. Gerçekten hem anket faaliyetinin zorunlu tutulması hususu, hem kimi anketlerin içeriği, yazılı ve görsel basına da yansıyan tepkilere neden olmuştur (Hürriyet, 27 Kasım 2013; Radikal, 21 Kasım 2013). Buna karşın TÜİK’e yöneltilen eleştirilerin haksız olduğuna dair bazı paylaşımların bulunduğu da görülmektedir (Levent, 2013).

İstatistik Kanununun ilgili hükümlerinin-ya da kişisel veriler ile ilişkili diğer düzenlemelerin-sağlıklı bir değerlendirmesini yapabilmek için bazı sorulara yanıt aramak yararlı olabilir. Bu kapsamda ilk aşamada dikkat edilmesi gereken sorular şöyle sıralanabilir (De Simone, 2010: 296):

- Düzenlemenin amacı meşru ve sınırlandırılmış mıdır?
- Kullanılması öngörülen araçlar bu amaca ulaşmak için elverişli midir?
- Kişisel verilerin toplanmasına yönelik hukuksal düzenlemenin birey ve toplum için doğrudan ve dolaylı, açık ya da potansiyel olumsuz etkileri nelerdir?
- Aynı sonuca ulaşmak için elverişli ve fakat temel hak ve özgürlüklere daha az müdahale eden başka yöntemler var mıdır?
- Bireyin ve toplumun çıkarlarını korumaya yönelik düzenlemenin normlar hiyerarşisindeki yeri nedir?

Kişisel veri, en genel tanımıyla “belirli ya da belirlenebilir bir kişiye ilişkin her türlü bilgi”dir. Bu tanım, kişinin adı-soyadı, telefon numarası, adresi, mesleği, TC Kimlik numarası, alışveriş alışkanlıkları, sağlık bilgileri, hobileri, görünümlü ya da ses kayıtları da dâhil olmak üzere oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu verilerin işlenmesi, yani toplanmasından aktarılmasına kadar üzerinde gerçekleştirilecek her türlü etkinlik, kişisel verilerin korunması kapsamında yer alır (Küzeci,2010)⁹.

⁹ Türkiye İstatistik Kanununda ise öğretiden ve uluslararası düzenlemelerden farklı tanımlamalara yer verilmiştir. Nitekim Kanunun m. 2/o,p,r,s hükümleri şu şekildedir: “o) Bireysel veri: Hakkında bilgi toplanan istatistikî birimlerin, özellikleri ile birlikte tanımlandığı veriyi, p) Doğrudan tanıma: Bir istatistikî birimin kimliğinin adı, adresi veya resmen verilmiş ve genel olarak bilinen bir kimlik numarası ile ortaya çıkarılmasını, r) Dolaylı tanıma: Bir istatistikî birimin kimliğinin, doğrudan tanımlamada yer almayan diğer özelliklerinden faydalanılarak ortaya çıkarılmasını, s) Gizli veri: İstatistik birimin doğrudan veya dolaylı bir şekilde özellikleri ile birlikte tanınabilmesine ve bu şekilde bireysel bilgilerin açığa çıkarılmasına imkân sağlayan bireysel veya tablo hâlinde saklı tutulan veriyi” ifade eder. Kanunda farklı bir kavramlaştırmanın tercih

İstatistik çalışmaları, kişisel verilerin işlenmesinde meşru bir gerekçe olarak kabul edilebilir. Nitekim, ekonomik ve sosyal gelişme rastlantılara bırakılmamış ve sürekli bir hedef olarak belirlenmişse; ekonomik, ekolojik ve sosyal gelişime ilişkin kapsayıcı, sürekli ve sıkça güncellenen bilgilere gereksinim duyulur. Ayrıca sosyal devletin yaşama geçirilmesi için bu nitelikteki bilgilere ulaşmak bir zorunluluktur (BVerfGE 65, 1; BVerfGE 27, 1). Bu durum, modern devletin ayırt edici özelliklerinden biri olan, objektiflik ve rasyonellik ile de uyumludur. İstatistik ise objektif karar vermede kullanılan önemli bir bilim dalıdır (Püskülcü - İkiz, 1989: 2). Bu nedenle, modern devletler istatistik çalışmalarına önem vermekte ve bu çalışmaların çıktılarında yararlanmaktadır. Öte yandan modernleşme ile birlikte insan onuruna yönelik yeni tehditler ile karşılaşmıştır. Bu husus, “insan hakları” olarak adlandırılan yeni koruma mekanizmalarının ortaya çıkmasında etkilidir (Uygun, 2000: 27).

Türkiye İstatistik Kanunu’nun ilgili hükmü değerlendirilirken bu denge dikkate alınmalıdır. Anket çalışmalarının sağlıklı ve doğru bir şekilde gerçekleştirilmesinden kaynaklı kamusal yarar açıktır ve bu açıdan veri toplama faaliyeti meşru bir nedene dayanmaktadır. Ancak verilerin belirlenen meşru amaç dışında kullanılmaması da gerekir. Nitekim Alman Anayasa Mahkemesi Nüfus Sayımı Kararında yerel yönetimlere veri transferinin Anayasa’ya aykırı bulunmasının nedenlerinden biri, bunun meşru ve gayri meşru gerekçelerin birleşiminden kaynaklanması idi (Hornung ve Schnabel, 2009: 85; De Simone, 2010: 293).

Türkiye İstatistik Kanunu’nun 8. Maddesi uyarınca yurttaşlar kendilerinden istenen veri veya bilgileri vermekle yükümlüdürler. Üstelik bu yükümlülüğü TÜİK’in belirleyeceği şekil, süre ve standartlarda, eksiksiz ve doğru olarak ücretsiz olarak yerine getirmek zorundadırlar. Bu kapsamda istenecek bilgilerin kişisel verilerin korunması alanında değerlendirileceği şüphesizdir. Toplanan bilgilerin daha sonradan anonimleştirilmesi de bu sonucu değiştirmez. Nitekim verilerin hangi koşullarda, nasıl anonimleştirileceğine ilişkin ilkeler de kişisel verilerin korunması ve bilgilerin geleceğini belirleme hakkının bir parçasıdır.

Yukarıda açıklandığı gibi, temelini “insan onuru” ve “bireysel özerklik”te bulabileceğimiz bu hak, demokratik yapı için son derece önemlidir (Küzeci, 2010: 60-104). Nitekim demokrasinin sürdürülebilirliği insanlar arasında özgür bilgi akışına bağlıdır. Demokratik yönetimlerde devletin şeffaf olması gerekir. Öte yandan bireyler şeffaflaşmamalı, “camdan yurttaşlar”a dönüşmemeli, bir başka anlatımla kişisel verileri ve özel yaşamları korunmalıdır (Schaar, 2009).

edilmesinin nedeni, istatistik etkinliklerinin kendine özgü yapısı olabilir. Ancak bu farklılaştırma konunun yanlış değerlendirilmesi tehlikesini taşımaktadır.

Kişisel bilgileri elektronik ortamda işlenen bireylerin, bu bilgilerin nerede tutulduğuna, kimlerle paylaşıldığına, hangi amaçlarla kullanıldığına ilişkin bilgisi olmadığı bir ortamda “bilgilerin geleceğini belirleme hakkı”nın varlığından söz edilemez. Uzmanların da dile getirdiği gibi, bilgiyi kontrol etmek, bireyi kontrol etmek anlamına gelir (Eberle, 2001: 966; Schwartz, 1989: 676). Bir başka anlamıyla bireyin bilgilerin geleceğini belirleyebilmesi, bireysel çıkarlar yanında kamu yararına da (Gemeinwohl) hizmet edecektir (BVerGE 65, 1). Bunun yanında bireyin yaşamın sürekli kayıt edildiği düşüncesinin sosyo-psikolojik etkileri de göz ardı edilmemelidir (O’Hara, 2008).

Bütün bu nedenlerle, anket çalışmaları kapsamında zorunlu olarak bilgi toplanması bu hak alanına bir müdahaledir. Bu müdahalenin, hukuka uygun olması için, Anayasa’da ve AİHS gibi Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmelerde belirlenen sınırlamalara uyulmalıdır. Nitekim temel hak ve özgürlüklere yönelik sınırlamaların orantılılık ilkesine uygun ve ölçülü olması gerektiği hukuksal düzenlemelerde güvence altına alınmıştır. Bu güvence, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13. maddesinde yer alır. Belirtilen hükümde, temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunulmaksızın sınırlandırılabilmesine ve bu sınırlamanın ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağına yer verilmiştir¹⁰. Sınırlamanın hangi durumlarda meşru olacağına ilişkin AİHS’nin 8. maddesi uyarınca da AİHM tarafından üçlü bir test uygulanmaktadır. Buna göre, müdahalenin hukuka uygun olabilmesi için Sözleşmenin 8/2 hükmünde belirtilen meşru gerekçelerden birine yönelmeli, yasa ile düzenlenmeli ve demokratik bir toplum için zorunlu olmalıdır.

Kişisel verilerin korunması hakkı mutlak bir hak alanı değildir. Konuya ilişkin düzenlemelerin temel amacı: hızla gelişen bilişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar ile temel hak ve özgürlükler arasında denge kurmaktır. Kamu çıkarlarının baskın geldiği durumlarda bu hakka sınırlama getirilmesi olanaklıdır (BVerGE 65, 1). Ancak sınırlama orantılı olmalıdır. Müdahale ancak uygun (geeignet), gerekli (erforderlich) ve makul (zumutbar) ise orantılıdır (Schwartz, 2012: 290). Ayrıca kişisel verinin paylaşımında zorunluluk söz konusu ise mutlaka araştırma belirli bir alanla sınırlandırılmalı, açık olmalı ve verilerin kötüye kullanımına karşı hem örgütsel hem teknik önlemler alınmalıdır (De Simone, 2010: 295).

Türkiye İstatistik Kanunu’nun 8. maddesi kişisel verilerin toplanmasının yasal dayanağını oluşturur. Ancak müdahalenin hukuka uygun sayılabilmesi için yasa ile düzenlenmesi yeterli değildir. Bu düzenlemede kullanımın sınırları, da-

¹⁰ Bu noktada AY m. 20/3’e ilişkin bir soruna da dikkat çekmek gerekir. Anayasamızın 13. maddesi uyarınca “Temel hak ve hürriyetler (...) yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak (...) sınırlandırılabilir”. Oysa 20. maddeye eklenen bu hüküm ile sınırlama sebepleri yasa koyucuya bırakılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki yasa koyucu, her durumda yine 13. maddede kaynağını bulan sınırlamanın sınırlarına uymak zorunluluğundadır. Ayrıca temel hak ve özgürlükler ile ilişkili konularda istisnaların her zaman dar yorumlanması gerekliliği de dikkatten kaçmamalıdır.

ha sonraki kullanımları, anonimleştirme şekli ile zamanı belirlenmelidir. Bu doğrultuda 8. madde hükmü değerlendirildiğinde öncelikle zorunlu paylaşımın içeriğine ilişkin bir sınırlama getirilmediği saptanabilir. Ancak bu, hukuksal güvence sağlamaya elverişli bir ek değildir. Nitekim Anayasa çerçevesinde hareket etmek zaten herkesin görevidir. Düzenlemenin yeni şeklinde yalnızca “Anayasa’da yer alan temel hak ve ödevler çerçevesinde” bu talebin gerçekleştirileceğine yer verilmiştir. Anket çalışmalarının yöneldiği amaç ise sınırlı sayımla değil, örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. O halde anket çalışmaları kapsamında oldukça geniş bir soru yelpazesi ile karşılaşmak olasıdır.

Türkiye İstatistik Kurumu bünyesinde 2013 yılında, bir bölümü başka kurumlarla birlikte yürütülen, 74 araştırma gerçekleştirilmiştir (tbmm.gov.tr, 2014). Araştırmalardaki çeşitlilik, doğal olarak, farklı anketlerde farklı soruların yöneltmesini beraberinde getirecektir. Bireylere yöneltilen sorular açısından bu bilgiler kişisel verilerin korunması alanına gireceği için bir ayırma da işaret etmek gerekir. Nitekim konuya ilişkin pek çok hukuksal düzenlemede kişisel verilerin arasında bir derecelendirme yapılmaktadır. Bu kapsamda kişilerin dini inançları, siyasal görüşleri, ırksal veya etnik kökenleri, sağlık bilgileri, cinsel yaşamları gibi bilgi kategorileri “hassas veriler” olarak kabul edilmekte ve diğer verilere göre daha nitelikli korunmaktadır¹¹. Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı Taslağı’nda da benzer bir yaklaşım tercih edilmiştir. Bu açıdan, anketlerde belirtilen kategorilerden biri kapsamında değerlendirilecek bir sorunun bulunması durumunda özellikle dikkatli davranılmalıdır¹².

Öte yandan kimi zaman son derece basit ya da “zararsız” gibi görülen bilgiler de kullanım alanı içerisinde “hassas” olabilir. Nitekim Alman Anayasa Mahkemesi de kişisel bilgilerin önemine göre soyut bir ayırımın yapılmasını reddetmektedir. Mahkemeye göre kişisel verileri “önemliler” ve “daha az önemliler” olarak ayırmamak gerekir. Başlangıçta tehlike taşımayan basit bir bilgi, otomatik işleme sistemleri ile oldukça hassas bir nitelik kazanabilir (BVerfGE 65, 1)¹³. Farklı kaynaklardan edinilen bilgilerin birleştirilerek ayrıntılı kişilik profillerinin oluşturulabildiği dikkatten kaçmamalıdır. Profillemeye etkinliği sayesinde bilgiler ilk toplandığı andaki anlamlarının çok daha ötesine götürülebilir

¹¹ Örneğin bkz. 95/46/AT sayılı AB Yönergesi, m. 8, 108 sayılı AK Sözleşmesi, m.8, BM Özel Yaşamın Gizliliği Rehber İlkeleri m. 5.

¹² 2013 yılında bir soru önergesi dolayısıyla yürütülen anket çalışmalarından birinin içeriği TBMM gündemine de gelmiştir. Soru önergesi 2013 yılı Tüketici Fiyatları Endeksini belirlemek için yürütülen anket çalışmasının kişinin dini inancına ve bununla ilişkili olarak yaşam tarzına dair sorular içermesi ile ilgilidir. Soru önergesine 14 Ocak 2014 tarihinde verilen yanıtta önergeye konu olan soruların Diyanet İşleri Başkanlığı ile birlikte yürütülen “Türkiye’de Dini Hayat Araştırması, 2013” anketinde yer aldığına ve “TÜİK’in diğer araştırmalarından farklı olarak gönüllülük esasına göre” gerçekleştirildiği ve yanıtlayan kişinin adı ve soyadına yer verilmediği belirtilmiştir (tbmm.gov.tr, 2014).

¹³ Avusturya, Almanya, Birleşik Krallık gibi bazı Avrupalı devletlerin de ilk düzenlemelerinde bu yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Ancak bu sistem - en azından Avrupa ülkeleri nezdinde- daha sonra terk edilmiştir (Bygrave, 2002: 69; Mayer - Schönberger - Brandl, 2006: 33; Gola, - Schomerus, 2007: 131).

(Hornung - Schnabel, 2009: 86). Bunun sonucu ise ilk başta hassas nitelikte görülmeyen bilgilerin, çok ciddi zararlara neden olacak bir güce kavuşmasıdır. En önemli tehlike ise, bireyin bilgilerinin akıbetini öngöremeyecek bir konuma sürüklenmesidir.

Bilgilerin geleceğini belirleme hakkının temel bileşenlerinden biri, veri işlemede ilgili kişinin rızasının alınmasıdır. Öte yandan kimi durumlarda ilgili kişinin rızasının dahi yeterli olmayabileceği tartışılmaktadır (Örneğin bkz. Acquisti, 2014: 15; Karlıdağ, 2013: 136). İstatistik Kanunu uyarınca ise paylaşım zorunludur. Kimi durumlarda kabul edilebilecek “zorunluluk” hali, “elverişlilik” ile birlikte değerlendirilmelidir. Buna göre aynı sonuca ulaşabilmek için elverişli ve insan haklarına daha az müdahaleci bir yöntemin bulunup bulunmadığı saptanmalı ve eğer var ise bu yöntem tercih edilmelidir. Bu hususa Anayasa Mahkemesi Başkanvekili Serruh Kaleli ile Mahkeme üyesi Erdal Tercan’ın da karşı oy yazılarında dikkat çektiği görülmektedir:

“Kamu güvenliği ve planlı kalkınma verileri için istatistik bilgi ve veri toplamak amaçlandığında birey hakları ve kamu yararı arasında kurulacak bir dengenin varlığından söz edebilmek için, devlet önce gerekli bilgileri herkese açık, gizli olmayan özel ya da tüzel kişi kaynaklarından öğrenmeli ve edinilmesinde zorluk çekilen bazı hassas konularda da gönüllülük, rıza ya da ücret teklifi gibi usullerinin kullanılmasında anayasal engel bulunmamaktadır. Kaldı ki, kamu yararı ve kamu düzeninin kurulması için ceza yargılamasında maddi gerçeğin bulunması yolunda tanığa kamusal görevi için ücret takdir edildiği de gözden uzak tutulmamalıdır. İptali istenen kuralın, cevap verme ödevi yerine getirmeyenler yönünden muhatabı derhal ceza yaptırımı ile karşılamak yerine, öncelikle bireyin davranış düzenine ve iradesine izin verecek yapıda olup birey ile kamu yararı arasında denge kurmaması hukuk devleti ilkesine aykırılık içerir”.

Zorunluluk konusunda yaptırımı belirleyen hüküm 54. Maddede yer alır. Gerçekten zorunluluğa aykırı hareket edenler, yani kendilerine yönetilen sorulara istenilen “süre, şekil ve usulde” ücretsiz olarak yanıt vermek istemeyenler, Kanunun 54. Maddesi uyarınca idari para cezası ile karşılaşacaklardır. Yasada bu rakam gerçek kişiler için 500 TL olarak belirlenmiştir. Ancak Kabahatler Kanununun 17/7 hükmü uyarınca rakamda artış sağlanmaktadır. Nitekim TÜİK’in İnternet sayfasında şu an için geçerli olan idari para cezası miktarının fiilin hane halkı ve bireylerle yapılan araştırmalarda işlenmesi durumdan 923 TL olduğu belirtilmektedir (tuik.gov.tr, 2014)¹⁴. Özellikle asgari ücret tarifeleri ile kıyaslanarak değerlendirildiğinde bu rakamın oldukça yüksek olduğu ortadadır. Ayrıca sürekli olarak tekrarlanan yaptırımlarla karşılaşılması da söz konusu olabilir.

¹⁴ Bir gazete haberinde Nisan 2013’e kadar 2 yıllık süre içerisinde 571.000 TL’lik bölümü kurumlara, 107.000 TL’lik bölümü gerçek kişilere olmak üzere toplam 678.000 TL’lik idari para cezası kesildiğine yer verilmiştir (hurriyet.com.tr, “TÜİK Anketine Cevap Vermeyen Yandı”, 2013).

Nitekim anket uygulanacak kişilerin bilgisayar sistemi üzerinden, belirli ölçütler dikkate alınarak, rastgele belirlendiği açıklanmıştır. Zaten aksi durum kişiyi hedef alarak özel yaşama müdahale edilmesi sonucunu getirir. Bir kez idari para cezası ile karşılaşan kişinin sistem dışı kalacağına ilişkin ise Yasada herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Aksine Yasanın 54/4 hükmü uyarınca: “İdarî para cezası ve diğer cezaların uygulanması, istatistikî birimin bilgi verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz”. Bu durumda para cezasını ödemiş ve bu konuya ilişkin yargısal süreçleri de başlatmış bir kişinin yeniden anket soruları ile karşılaşması da olasıdır. Bu durum, her bir talep reddi karşılığında kişinin tekrar ceza almasına neden olabilir. Böylesi bir durum orta-üst gelir grubundaki bir kişiyi bile altından kalkılamayacak mali külfetler ile karşı karşıya bırakabilir.

8. madde hükmünde anket kapsamında yöneltilebilecek soruların neredeyse sınırsız nitelikte olduğu dikkate alındığında zorunluluğa ilişkin hükmün yaratabileceği sorun daha rahat anlaşılabilir. Nitekim anket uygulanacak yurttışa yöneltilecek sorular, kişinin özel yaşamı, dini inancı, düşünce özgürlüğü gibi anayasal güvenceye tabi hak ve özgürlüklerine zarar verebilir. Bu durumda ilgili kişi, idari para cezasını ödedikten sonra, yargı yoluna başvurarak hakkını aramalıdır. Bu ise, uygulamadan kaynaklı külfeti mağdura yüklenmesidir. Türkiye İstatistik Kanununun 54. Maddesinde idari para cezasının “geçerli bir mazereti olmaksızın belirlenen şekil ve sürede vermeyen veya eksik veya hatalı verenler” hakkında uygulanacağı düzenlenmiştir. “Geçerli mazeret” ifadesi ise, zorunluluk koşulunu ortadan kaldıracak nitelikte değildir. Temel hak ve özgürlükler ile kamu yararının dengelenmesi gereken çıkarlar olarak karşı karşıya geldiği durumlarda gerekçeyi hakkın öznesi değil, sınırlandırmayı gerçekleştiren kurum belirtmelidir.

Öte yandan korumanın tam olarak sağlanabilmesi için, yukarıda işaret edilen hususlar haricinde, bilgilerin sonraki kullanımlarına ve veri güvenliğine ilişkin önlemler de alınmalıdır. Alman Anayasa Mahkemesi Nüfus Sayımı kararında, kamu otoritelerinin karar alma süreçlerinde elle tutulan kayıtlardan ya da dosyalardan değil, otomatik veri işleme etkinliklerinden yararlandıklarına, bunun ise uygulamada sınırsız ve saniyeler içerisinde belirsiz uzaklıktaki yerlere aktarılabilir niteliğine dikkat çekmiştir. Kişilerin bilgilerin geleceğini belirleme hakkından yararlanabilmeleri, bunların ilerideki kullanım alanlarına ilişkin fikir sahibi olmalarına bağlıdır. Bir bilgi meşru amaçlarla ve yetkili kişiler tarafından toplanmış ve kayıt edilmiş olsa da, eğer sonraki kullanımlarına ilişkin sınırlar belirlenmemişse verilerin hukuka uygun olarak işlendiğinden söz edilemez. Bu noktada “enformasyonel güçler ayrılığı” da dikkate alınmalıdır. Buna göre kişisel verilerin işlenmesi ile ilgili konularda devlet, tek bir kurum, tek bir veri işleyicisi olarak görülemez. Bunun doğal sonucu ise bir devlet kurumunda diğer devlet kurumuna veri gönderilmesi etkinliğinin “veri işleme” olarak değerlendirilmesi

ve bu işleme yönelik standartları gerçekleştirmesinin gerekmesidir (Hornung - Schnabel, 2009: 87; De Simone, 2010: 297).

Ayrıca verilere yetkisiz ulaşmaları engelleyecek teknik ve örgütsel önlemlerin alınması da son derece önemlidir. Bu noktada T.C. Devlet Denetleme Kurulu'nun konuya ilişkin raporu (DDK, 2013) hatırlanabilir. Nitekim sonuç bölümü yayınlanan Rapor kapsamında çeşitli kamu kurumlarında yerinde yürütülen araştırmalar değerlendirilmiş ve pek çok kurumda veri güvenliğine ilişkin yeterli önlemlerin alınmadığı çarpıcı örneklerle açıklanmıştır. TÜİK'in yürüttüğü anket çalışmaları kapsamında konu değerlendirildiğinde, öncelikle veri tabanları teknik ve örgütsel olarak korunmalıdır. Bunun yanında veri güvenliği anonimleştirilme açısından da önemlidir. Bilindiği üzere, anket çalışmaları ile elde edilen bilgiler, istatistik verilerin oluşturulması için anonimleştirilmektedir. Bu noktada iki önemli hususa değinilebilir. Birincisi, anonimleştirme "etkili" olması, yani geri dönüş imkânı sağlamayacak şekilde gerçekleştirilmelidir. İkincisi ise etkili anonimleştirme uygulaması mümkün olan en kısa sürede yapılmalıdır (BVerfGE 65, 1). Bilgilerin kişi ile ilişkili olarak tutulduğu sürenin uzaması, veri güvenliğine ilişkin riskleri arttırır.

İstatistik amaçlı toplanan kişisel veriler, ilgili kişinin iradesine aykırı olarak ya da haberi olmadan başkalarına aktarılırsa, bu yalnızca anayasal bir hakkın ihlali anlamına gelmez, ayrıca resmi istatistiklerin güvenilirliğini de tehlikeye sokar. Resmi istatistiklerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin en üst seviyede sağlanması, geçerliliklerini sağlamak için gereklidir. Bu amaca ulaşmak ise ancak yurttaşların istatistik amacıyla toplanan kişisel verilerin korunduğuna güvenmeleri ile olanaklıdır. Bu güven ortamının yaratılamaması uzun vadede istatistik sonuçlarında yanlışların olmasına neden olabilir (BVerfGE 65, 1).

Son olarak, Türkiye İstatistik Kanunu uyarınca gerçekleştirilen anket çalışmalarında oldukça geniş bir kapsamda yöneltilen sorulara yanıt verme zorunluluğu, kişisel verilerin korunmasına ilişkin temel ilkeleri belirleyen ve bu bilgilerin sonraki kullanımlarının sınırını çizen yasal çerçevenin bulunmaması ile birlikte değerlendirilmelidir. Nitekim Kanunda kişisel verilerin korunmasına yönelik yer alan bazı hükümler bulunmasına ve Resmî İstatistiklerde Veri Gizliliği ve Gizli Veri Güvenliğine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in (Resmi Gazete t. 20 Haziran 20, S. 26204) varlığına karşın korumanın sınırlı kaldığı görülmektedir. Her şeyden öte, korumayı sağlayan düzenlemenin yasal düzeyde olması gerektiği hatırlanmalıdır. Ayrıca konuya ilişkin uygulamaların denetimini gerçekleştirilecek bağımsız bir otoritenin bulunmaması da ilkelerin uygulamaya ne oranda geçirildiğine ilişkin bir belirsizlik yaratmaktadır.

SONUÇ

Modernleşme ile devletin yurttaşlarına ilişkin kayıtlar tutması zorunlu ve kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu, rasyonellik, belgeye dayalı değerlendirme, objektivi-

vite gibi modernleşmeden ayrı düşünülemeyen gerekliliklerin de bir sonucudur. Bu kapsamda istatistiksel çalışmaların yürütülmesinde ve bunların doğru analizinde açık bir kamusal yarar vardır. Ancak bu yarar ile temel hak ve özgürlüklerden kaynaklı çıkarlar arasında dengenin kurulması son derece önemlidir. Özellikle dijital çağda, bir yandan yeni sistemlerin sunduğu olanaklardan yararlanırken, diğer yandan bunların yan etkilerine karşı gereken önlemlerin alınmaz ise insan hakları ve demokratik toplumsal yapı zarar görebilir.

Türkiye İstatistik Kanunu uyarınca gerçekleştirilen anket çalışmalarında oldukça geniş bir kapsamda yöneltilen sorulara yanıt verme zorunluluğu ölçülülük ve orantılılık ilkelerine aykırı sonuçlar yaratmaktadır. Bu alanda dengenin kurulabilmesi için yukarıda belirtilen nitelikleri haiz açık bir yasal düzenleme zardır. Bu düzenleme ile bilgilerin toplanma amacı, kullanım alanı, anonimleştirme zamanı ile koşulları ayrıntılı bir şekilde belirlenmeli; yetkisiz erişim ve aktarımlara karşı önlemler alınmalı, ayrıca bu ilkelere uygun hareket edilip edilmediği bağımsız bir organ tarafından denetlenmelidir. Ancak böylesi bir durumda, ilgili kişi bilgilerin istatistik amacı dışında kullanılmayacağını, bilginin istenmesinin somut nedenlerini, verinin yalnızca bu gerekçeler ile kullanılacağını anlayabilir ve kendini güvende hissedebilir. Bu ise dijital çağda, bilişim koridorlarında kimi zaman bulanıklaşan temel hakların korunabilmesi için son derece gereklidir.

KAYNAKÇA

Acquisti, Alessandro (2010), “The Economics of Personal Data and the Economics of Privacy”, OECD <http://www.oecd.org/sti/ieconomy/46968784.pdf> (27.02.2014).

Alman Anayasa Mahkemesi Kararları:

BverfGE 65, 1-Volkszählung, 15 Aralık 1983.

Anayasa Mahkemesi Kararları:

E. 1979/9, K. 1979/44, k.t. 27 Kasım 1979.

E. 1995/17, K. 1995/16, k.t. 21 Haziran 1995.

E. 1996/68, K. 1999/1, k.t. 6 Ocak 1999.

E. 2006/167, K. 2008/86, k.t. 20 Mart 2008

E. 2010/12, K. 2011/135, k.t. 12 Ekim 2011.

E. 2010/40, K. 2012/8, k.t. 19 Ocak 2012.

II. Bölüm, b.n. 2013/533, k.t. 9 Ocak 2014.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları:

Tyrer, Birleşik Krallık’a karşı, b.n. 5856/72, k.t. 28 Nisan 1978.

X, İzlanda’ya karşı, 6825/74, 18 Mayıs 1976.

Niemietz, Almanya’ya karşı, 13710/88, 16 Aralık 1992.

- Beier, Bernd R.(1988), “Genetic Testing and the Right of Self-Determination: The Experience in the Federal Republic of Germany”, *Hofstra Law Review*, Vol.16, s. 601-614.
- Bergmann, Nicole (2009), *Volkszählung und Datenschutz (Proteste zur Volkszählung 1983 und 1987 in der Bundesrepublik Deutschland)*, Diplomatica Verlag, Almanya.
- Busch, Andreas-Jacobi, Tobias (2011), “Die Erfindung eines neuen Grundrechts zu Konzept und Auswirkungen der “Informationellen Selbstbestimmung””, Sascha Kneip-Astrid Lorenz-Christoph Hönnige (Ed.), *Verfassungswandel im Mehrebenensystem*, VS Verlag, Almanya, s. 297-320.
- Bygrave, Lee A(2008), *Data Protection Law*, Kluwer, Hollanda.
- Charlesworth, Andrew (2000), “The Governance of the Internet in Europe”, Yaman Akdeniz-Walker, Clive-Wall, David, (Ed.), *The Internet, Law and Society*, Pearson Education Limited, İngiltere.
- Cohen, Julie E.(2000), “Examined Lives: Informational Privacy and the Subject as Object”, *Stanford Law Review*, Vol.52, s. 1377-1394.
- Creifelds, Carl ve diğ.(1997), *Rechtswörterbuch*, Becks, Almanya.
- Devlet Denetleme Kurulu (2013), *Denetleme Raporu, Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Durum Değerlendirmesi ile Bilgi Güvenliği ve Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Gerçekleştirilen Denetim Çalışmaları*, Ankara.
- De Simone, Christian (2010), “Pitting Karlsruhe Against Luxembourg? German Data Protection and the Contested Implementation of the EU Data Retention Directive”, *German Law Journal*, Vol. 11, No: 3, s. 291-317.
- Dreier, Horst vd., (2004), *Grundgesetz Kommentar*, Mohr Siebeck, Almanya.
- Ducret, Gilles (2005), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarından Alıntılar*, Avrupa Konseyi, Fransa.
- Eberle, Edward J. (2001), “The Right to Information Self-Determination”, *Utah Law Review*, No: 4, s. 965-1016.
- Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (1984), Vol. 65, J.CB. MOHR, Almanya, s. 1-71.
- Erdal, Murat (2004), *Elektronik Devlet (E-Türkiye ve Kurumsal Dönüşüm)*, Filiz, İstanbul.
- Gesetz über eine Volks-, Berufs-, Wohnungs- und Arbeitsstättenzählung (Volkszählungsgesetz, 1983) BGBl. I, s. 369.*
- Gola, Peter-Schomerus, Rudolf (2007), *Bundesdatenschutzgesetz Kommentar*, Beck, Almanya.
- Grass, Bull(1983), “Ein Streitgespräch”, Tager, J. (Ed.), *Die Volkszählung’den aktaran Paul Schwartz(1989), “The computer in German and American Constitutional Law: Towards an American Right of Informational Self-Determination”, The American Journal of Comparative Law*, Vol. 37, No: 4, s. 675-701.
- Hannah, Matthew G. (2010), *Dark Territory in the Information Age, Learning from the West German Census Controversies of the 1980s*, Asgate, İngiltere.

- Hofstadter, Samuel H.-Horowitz, George(1964), *The Right of Privacy*, Central Book Company, ABD.
- Hornung, Gerrit (2004), “Zweir und Geburtstage: Das Recht auf informationelle Selbstbestimmung und das WWW”, *MMR*, s. 3-8.
- Hornung, Gerrit-Schnabel, Christoph(2009), “Data Protection in Germany II: Recent decisions on on-line searching, automatic number plate recognition and data retention”, *Computer Law and Security Review*, No: 25, s. 115-122.
- Hornung, Gerrit-Schnabel, Christoph(2009), “Data Protection in Germany I: The population census decision and the right to informational self-determination”, *Computer Law and Security Review*, No: 25, s.84-88.
- (<http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/254525--tuikten-quot-defne-samyeli-quot-aciklamasi>, 03.03.2014)
- (http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=144778,07.04.2014)
- (<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=sss>,03.04.2014).
- (<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25221943.asp>,27.11.2013).
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23107131.asp>,22.04.2013)
- J. Bennett, Colin (2008), *The Privacy Advocates (Resisting the spread of surveillance)*, MIT, ABD.
- Jóri, András (2012), *Data Protection in Europe*, <http://www.dataprotection.eu> (15.10.2012).
- Kang, Jerry(1998), “Information Privacy in CyberspaceTransactions”, *Stanford Law Review*, Vol. 50, s. 1256-1257.
- Karlıdağ, Serpil(2013), “Ekonomi Politik Açından Kişisel Verilerin Korunması”, *Amme İdaresi Dergisi*, Vol. 46, No:1, s. 127-152.
- Kommers, Donald P. (1997),*The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*, Duke University Press, İngiltere.
- Küzeci, Elif (2010), *Kişisel Verilerin Korunması*, Turhan, Ankara.
- Küzeci, Elif (2011), “Devlet Gözetimine Karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kalkanı”, *Bahçeşehir Üniversitesi-Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Vol. 7, No:81-82, s. 7-61.
- Lessig, Lawrence (2002), “Privacy as Property”, *Social Research*, Vol. 69, No: 1, s. 247-269.
- Levent, Haluk (2013), “TÜİK ve Memleketin İstatistiklerle Olan Hastalıklı İlişkilerine Dair Kişisel Ama Zorunlu Bir Yazı”, <http://acikekonomi.wordpress.com/2013/11/30/tuik-ve-memleketin-istatistiklerle-olan-hastalikli-iliskilerine-dair-kisisel-ama-zorunlu-bir-yazi/> (20.04.2013).
- Mayer-Schönberger, Viktor-Brandl, Ernst O. (2006), *Datenschutzgesetz*, Avusturya.
- O’Hara, Kieron(2008), “The Technology of Collective Memory and the Normativity of Truth”, Goldberg, David-McCarthy, Natasha-Michelfelder, Diane (Ed.), *Philosophy*

and Engineering: Reflections on Practice, Principles and Process, Springer-Verlag, Almanya.

- Poulet, Rouvroy(2009), “The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy”, *Reinventing Data Protection*, Springer, s. 45-76.
- Püskülcü, Halis-İkiz, Fikret(1989), *İstatistiğe Giriş*, E.Ü.Mühendislik Fakültesi, İzmir. (http://www.radikal.com.tr/hayat/defne_samyeline_istatistik_cezasi-1162046, 21.11.2013)
- Rehm, Gebhard Marc(2000), “Just Judicial Activism? Privacy and Informational Self-Determination in U.S. and German Constitutional Law”, <http://ssrn.com/abstract=216348>,(21.11.2013).
- Rosnagel, Alexander ve diğ. (2003),*Handbuch Datenschutzrecht, Die Neuen Grundlagen für Wirtschaft und Verwaltung*, Verlag C.H. Beck, Almanya.
- Rouvney, Antoinette-Poulet, Yves (2009), “The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy”, Gutwirth, Serge (Ed.), *Reinventing Data Protection?*, Springer, Almanya, s. 45-76.
- Schaar, Peter(2009), *Das Ende der Privatsphäre, Der Weg in die Überwachungsgesellschaft*, Goldman, Almanya.
- Schwartz, Paul M. (2012), “Systematic government Access to private-sector data in Germany”, *International Data Privacy Law*, Vol.2, No:4, s. 289-301.
- Schwartz, Paul(1989), “The computer in German and American Constitutional Law: Towards an American Right of Informational Self-Determination”, *The American Journal of Comparative Law*, Vol.37, No: 4, s. 675-701.
- Şimşek, Oğuz (2008), *Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması*, Beta, İstanbul.
- Uygun, Oktay (2000), “Hak Kuramı”, *İnsan Hakları*, YKY, İstanbul, s. 13-46.
- Warren, Samuel D.-Brandeis, Louis D. (1890), “The Right to Privacy”, *Harvard Law Review*, Vol. 4, No:5, s. 194-221.
- Yıldırım, Murat(2011), *E-Devlet ve Yurttaş Odaklı Kamu Yönetimi*, Ankara.